

Яніна В. Лісун*

ЕКОНОМІЧНІ ТРЕНДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

В статті проведено порівняльний аналіз основних економічних показників функціонування вищої освіти за період 2010-2021 рр. на основі офіційних статистичних даних в таких країнах, як Україна та Польща. Зважаючи на військову агресію проти України та допомогу сусідніх держав, такий моніторинг статистичних даних є корисним та може слугувати основою для подальших прогнозів щодо розвитку системи вищої освіти в Європі. Хоча в сучасних умовах мультисистемної кризи на Україні жодне прогнозування є досить складним процесом.

Визначено основні тенденції щодо кількості ЗВО, чисельності студентів та викладачів, як базових факторів, що визначають ефективність функціонування системи вищої освіти в Україні та Польщі. Проаналізовано видатки бюджету та ефективність функціонування сфери освіти. Виявлено такі тренди у 2020-2021 р. за країнами: Польща – збільшення чисельності студентів та фінансування, хоча і не такими високими темпами; стабільна чисельність персоналу. Україна – скорочення чисельності студентів, співробітників та фінансування.

Зазначені тенденції та відмінності обумовлені економічними, соціально-демографічними чинниками в кожній країні. Незважаючи на виявлені відмінності необхідно розвивати міжнародну співпрацю, що позитивно вплине на результативність та ефективність функціонування сфери освіти.

Ключові слова: попит та пропозиція на ринку освітніх послуг; економічна ефективність в сфері освіти; статистична освітня аналітика України, Польща.

Таб. 13. Літ. 29.

DOI: 10.32752/1993-6788-2023-1-260-54-68

Yanina V. Lisun

ECONOMIC TRENDS OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM: EXPERIENCE OF UKRAINE AND POLAND

The article provides a comparative analysis of the main economic indicators of the functioning of higher education for the period 2010-2021 based on official statistical data in countries such as Ukraine and Poland. Considering the military aggression against Ukraine and the assistance of neighboring states, such monitoring of statistical data is useful and can serve as a basis for further forecasts regarding the development of the higher education system in Europe. Although in the modern conditions of the multi-system crisis in Ukraine, any forecasting is a rather difficult.

The main trends regarding the number of higher education institutions, the number of students and teachers, as the basic factors determining the effectiveness of the functioning of the higher education system in Ukraine and Poland, have been determined. The budget expenditures and the effectiveness of the functioning of the education sector were analyzed. The following trends were identified in 2020-2021 according to the taps: Poland – increase in the number of students and funding, although not at such a high rate; stable number of personnel. Ukraine – reducing the number of students, employees and funding.

The indicated trends and differences are due to economic, socio-demographic factors in each country. Despite the identified differences, it is necessary to develop international cooperation, which will positively affect the effectiveness and efficiency of the functioning of the education sector.

¹ State University of Trade and Economics. Ukraine.

Keywords: demand and supply in the market of educational services; economic efficiency in the field of education; statistical educational analytics Ukraine, Poland.

Peer-reviewed, approved and placed: 10.02.2023.

Постановка проблеми. Соціально-демографічні, економічні та юридично-адміністративні чинники визначають особливості системи освіти в різних країнах. Наприклад, чисельність студентів та професорсько-викладацького складу визначається загальною чисельністю населення тієї чи іншої країни; чисельністю іноземних студентів та викладачів. Наприклад, відповідно до Digital Overview [3], станом на 2021 р. загальна чисельність населення в Україні становила 43,6 млн. осіб; в Польщі – 37,82 млн. осіб.

З моменту запровадження Болонського процесу [2] відбулося значне розширення систем вищої освіти, що супроводжувалося значними реформами структур ступенів і систем забезпечення якості освіти, сумісності, конкурентоспроможності та привабливості для студентів. Побудова системи освіти, зокрема кількість освітніх рівнів, є різною в різних країнах [5,6].

Освіта, як вид економічної діяльності потребує оптимальної побудови бізнес-процесів; раціонального використання ресурсів, зокрема фінансових та кадрових; надання освітніх послуг, що забезпечує економічну та соціальну ефективність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моделі фінансування закладів вищої освіти в іноземних країнах досліджено такими українськими авторами, як: Білецька О. А. [1]; Leshanych Lesia, Miahkykh Iryna, Shkoda Mariana [10]; порівняльний аналіз моделей фінансування вищої освіти досліджено в роботах Praneviciene B., P rait Aurelija, Vasiliauskien Violeta, Simanaviciene Zaneta [14]; Shust O., Hrynychuk Y., Rybak N. [15].

Фінансова політика в сфері освіти Польщі досліджена в роботах Kotli ska Janina, Nucinska Joanna, Bednar Jacek. Education [9]; Trippner Pawe , Ju wicki R. [28]; формальної, неформальної, інформальної освіти Kowalska I. [9].

Фінансова політика в сфері освіти в Україні досліджена в наукових роботах таких вчених, як: Malyshko V., Jaremenko L., Petryk B. [12]. Фінансовий аспект функціонування закладів освіти України в умовах військової агресії та у поствоєнний період, співпраця українських ЗВО та Європейської освітньої спільноти досліджена в роотах Тарасенко І. О., Тарасенко О. С. [27]; Юрчишена Л. В. [29].

Науковий інтерес представляє комплексний порівняльний аналіз економічних індикаторів функціонування системи освіти в Україні та Польщі. Зазначений напрям наукового дослідження є актуальним у зв'язку із допомогою світової освітньої спільноти та європейських країн, у відповідь на військову агресію проти України.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Управління освітою потребує ретроспективного аналізу соціально-економічних показників її функціонування з метою оптимальної адаптації системи освіти до змін турбулентного середовища. Науковий інтерес представляє бенчмаркінг систем освіти європейських країн, зокрема Польщі.

Метою дослідження є моніторинг соціально-економічних показників та виявлення основних трендів функціонування системи освіти в Україні та Польщі.

Основні результати дослідження. Освітня статистика характеризується деякими відмінностями за країнами, що певним чином ускладнює співставимість даних. Тому послідовно розглянемо фінансово-економічні індикатори функціонування системи вищої освіти в розрізі країн: Україна та Польща. Моніторинг економічних показників функціонування системи вищої освіти потребує загального огляду розвитку мережі ЗВО на основі таких показників, як: видатки бюджету в сфері освіти; кількість ЗВО; чисельності студентів; середньооблікова кількість штатних працівників; рівень прийому та звільнення працівників; фінансові результати у сфері освіти; рентабельність операційної діяльності у сфері освіти;

Економічний рівень розвитку країни є вирішальним чинником, що визначає фінансування системи освіти. Для співставимості даних наведемо інформацію щодо офіційного курсу валют Міністерства фінансів України станом на 30.06.2022 р: 1 дол. США (USD) становить 29,25 грн. (UAH); 1 грн. (UAH) становить 6,56 польських злотих (PLN) [7].

Фінансово-економічні індикатори функціонування системи вищої освіти в Україні. Фінансування освіти займає значну частину видатків бюджету України. За період 2005–2021 рр. зведені видатки бюджету України в сфері освіти зросли в абсолютному значенні з 26801,8 млн. грн. у 2005 р. до 312917,9 млн. грн. у 2021 р. (табл. 1).

Таблиця 1. Видатки бюджету України в сфері освіти за 2005–2021 рр.,
побудовано авторами за даними [16–20]

Рік	Зведений, млн. грн.	у тому числі			
		державний		місцевий	
		усього, млн. грн.	відсотків до зведеного бюджету, %	усього, млн. грн.	відсотків до зведеного бюджету, %
2005	26801,8	9932,8	37,1	16869,0	62,9
2010	79826,0	28807,5	36,1	51018,5	63,9
2015	114193,5	30185,7	26,4	84007,8	73,6
2018	210032,3	44324,3	21,1	165708,0	78,9
2019	238758,7	51656,6	21,6	187102,1	78,4
2020	252283,7	52857,8	21,0	199425,9	79,0
2021	312917,9	63839,7	20,4	4 249078,3	79,6

Видатки зведеного бюджету формуються з відповідних видатків на державному та місцевому рівнях. У 2021 р. частка видатків на освіту з державного бюджету у загальних видатках зведеного бюджету на освіту складала 20,4%; з місцевого бюджету 79,6%. За період 2005–2021 рр. внесок державного бюджету у видатки зведеного бюджету України в сфері освіти зменшився з 37,1% до 20,4%; на рівні місцевого бюджету – збільшився з 62,9% до 79,6%. Отже, найбільше фінансове навантаження в сфері освіти покладається на місцеві бюджети, як джерело фінансування, порівняно з державним бюджетом.

Систему освіти України складають заклади освіти різних рівнів, таких як: загальна середня освіта; професійно (професійно-технічна освіта); фахова

передвища освіта; вища освіта. Загальна кількість закладів загальної середньої та вищої освіти України у 2010-2021 рр. скоротилась з 7224 до 5809 закладів (табл. 2).

Таблиця 2. Заклади загальної середньої та вищої освіти України у 2010-2021 рр., побудовано авторами за даними джерела [20]

	2010	2015	2019	2020	2021	2021/ 2000	2021/ 2019
Всього	7224	5692	5824	5766	5809	1,01	0,99
Заклади загальної середньої освіти / General secondary educational institutions							
кількість закладів	20300	17337	15194	14873	13991	0,94	0,92
кількість осіб, тис.	4299	3783	4138	4211	4230	1,01	1,02
Закладах професійної (професійно-технічної) освіти / Professional (vocational and technical) educational institutions							
кількість закладів	505	371	338	—	—	—	—
кількість осіб, тис.	361	230	174	—	—	—	—
Заклади фахової передвищої освіти / Institutions of professional pre-tertiary education							
кількість закладів	—	—	—	129	248	1,90	—
кількість осіб, тис.	—	—	—	166	282	1,69	—
Заклади вищої освіти / Tertiary educational institution							
кількість закладів	349	288	281	515	386	0,74	1,37
кількість осіб, тис.	2491	1605	1440	1142	1047	0,91	0,72

За період 2000-2021 рр. кількість ЗВО України збільшилась з 315 до 386 установ. При цьому, загальна чисельність студентів скоротилась з 1402,9 тис. осіб у 2000 р. до 1047,0 тис. осіб у 2021 р., що є негативним явищем. Скорочення кількості студентів починається з 2015 р., що обумовлено демографічними та економічними факторами в Україні (табл. 3).

Таблиця 3. Заклади вищої освіти України за 2000-2021 рр., побудовано авторами за даними джерела [16-20]

	2010	2015	2019	2021	2021/ 2000	2021/ 2019
Кількість ЗВО	349	288	281	386	1,22	1,37
Чисельність студентів, тис.	2129,8	1375,2	1266,1	1047,0	0,74	0,82
Кількість осіб, прийнятих на навчання, тис.	392,03	259,93	250,13	239,21	0,69	0,95
Кількість осіб, випущених із ЗВО, тис.	543,74	374,04	333,64	261,78	0,95	0,78
Співвідношення кількості осіб, прийнятих на навчання до кількості випущених	0,72	0,69	0,75	0,91	0,71	1,21

Прийом і випуск фахівців закладами вищої освіти за джерелами фінансування їх навчання у 2021 р. свідчить, що 42,3% осіб прийнятих на навчання здійснювали навчання за рахунок коштів бюджету. За освітнім ступенем, частина магістрів, що навчалась за рахунок коштів бюджету у 2020 р. складала 47,5% [20].

Аналіз розподілу університетів, академій, інститутів за регіонами свідчить, що у 2021/2022 н.р. найбільша концентрація ЗВО характерна за такими регіонами: м. Київ – 83 (253,8 тис. студентів); Харківська обл. – 46 (122,4 тис. студентів); Дніпропетровська обл. – 39 (70,3 тис. студентів); Львівська обл. – 21 (90,4 тис. студентів); Одеська обл. – 22 (67,7, тис. студентів); Запорізька обл. – 14 (46,0 тис. студентів) [20].

Кількість суб'єктів господарювання в сфері освіти збільшилась за 2010–2021 рр. з 10,8 до 17,9 тис. од. У сфері освіти переважають фізичні особи-підприємці, частка яких станом на 2021 р. складала 84,9%; частка малих підприємств у сфері освіти у 2021 р. становила 98,0%. Незважаючи на структурну перевагу осіб-підприємців в сфері освіти, найбільші обсяги реалізованої продукції (послуг) та кількість зайнятих працівників припадає саме на великі підприємства (великі ЗВО) [20].

Середньооблікова кількість штатних працівників в сфері освіти скоротилась з 1668 тис. осіб у 2010 р. до 1157 тис. осіб у 2021 р. і складала 69% від рівня 2010 р. (табл. 4).

Таблиця 4. Середньооблікова кількість штатних працівників у сфері освіти України за 2010-2020 рр., побудовано авторами за даними джерела [16-20]

	2010	2015	2019	2020	2021	2020/ 2010	2021/ 2010
Середньооблікова кількість штатних працівників у сфері освіти, тис. осіб	1668	1434	1315	1319	1157	0,79	0,69
Рівень прийому та звільнення працівників у сфері освіти (% до середньооблікової кількості штатних працівників)							
Прийнято, %	13,2	14,1	15,2	14,3	21,2	+8,0	+6,9
Звільнено, %	13,3	15,5	17,4	15,9	17,9	+4,6	+2,0

Середньооблікова кількість штатних працівників визначається рухом персоналу, зокрема рівнем прийому та звільнення працівників. В сфері освіти рівень звільнення працівників (15,9% у 2020 р.) перевищує рівень прийому (14,3% у 2020 р.), що призводить, вцілому, до скорочення кількості штатних працівників. Більш сприятлива ситуація спостерігалась у 2021 р.: рівень прийому (21,2%) перевищував рівень звільнення працівників (17,9%) (див. табл. 4).

Обсяг реалізованої продукції в сфері освіти збільшився за 2010–2021 рр. з 1943,8 до 16649,7 млн. грн. (більше, ніж у 5,8 рази, але потрібно враховувати також інфляцію і порівнювати показники у співставимих цінах). У 2010 р. частка реалізованої продукції (послуг) підприємствами у сфері освіти

становила 79,9%, а у 2021 р. лише 43,5%. Отже, активізували свою діяльність фізичні особи підприємці, частка яких у сфері освіти за період 2010-2021 рр. збільшилась з 20,1% до 56,5% (табл. 5).

Таблиця 5. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання у сфері освіти України за 2010-2020 рр., побудовано авторами за даними джерела [16-20]

	2010	2015	2019	2020	2021	2021/ 2010	2021/ 2020
Освіта млн.грн.	1943,8	3101,7	9905,6	11357,1	16649,7	8,5	1,46
підприємства,%	79,9	63,7	51,5	48,1	43,5	0,54	0,90
фізичні особи-підприємці,%	20,1	36,3	48,5	51,9	56,5	2,8	1,08

За 2010–2021 рр. фінансовий результат (сальдо) діяльності підприємств в сфері освіти збільшився з 88,3 до 126,7 млн. грн. У 2021 р. збитки (414,7 млн. грн.) були меншими за прибутки (541,4 млн. грн.) (табл. 6).

Таблиця 6. Фінансові результати (до оподаткування) у сфері освіти України за 2010-2020 рр., побудовано авторами за даними джерела [16-20]

	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2021/ 2010	2021/ 2020
фінансовий результат (сальдо), млн. грн.	88,3	105,3	178,6	377,7	143,8	126,7	1,43	0,88
прибуток, млн. грн.	163,1	225,7	363,5	558,2	551,5	541,4	3,31	0,98
збиток, млн. грн.	74,8	120,4	184,9	180,5	407,7	414,7	5,54	1,01
частка підприємств, які одержали збиток,%	35,7	28,5	30,0	31,1	33,6	33,9	0,94	1,01

Частка підприємств, які отримали збитки у 2021 р. становила 33,9%. Протягом останніх 10 років, з 2010 по 2020 рр. частка збиткових підприємств у сфері освіти України суттєво не зменшилась, що є негативним явищем і свідчить про необхідність пошуку шляхів зміцнення фінансової стійкості підприємств у сфері освіти (табл. 6).

Рентабельність підприємств у сфері освіти у 2021 р. становила 5,6%. Протягом 2010-2021 рр. найнижчий рівень рентабельності 3,7% спостерігався у 2017 р, а найвищий 11,0% у 2019 р. (табл. 7).

Для порівняння, рентабельність у сфері професійної, наукової та технічної діяльності у 2021 р. становила 4,1%. Протягом 2010-2019 рр. рентабельність операційної діяльності в сфері охорони здоров'я та надання

соціальної допомоги не перевищувала 4,5%, а у 2020 р. становила 11,2%, що пояснюється важкою ситуацією з пандемією COVID-19. У 2021 р. зазначений показник становив рівень беззбитковості – 0,0% (табл. 7).

Таблиця 7. Рентабельність операційної діяльності за видами економічної діяльності в Україні за 2010-2020 рр., побудовано авторами за даними джерела [16-20]

	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2021-2010
Професійна, наукова та технічна діяльність, %	-6,6	-1,1	8,9	23,7	2,4	4,1	+10,7
Освіта, %	4,9	5,7	5,8	11,0	7,1	5,6	+0,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, %	4,0	-0,6	3,7	3,0	11,2	0,0	-4,0

Ситуація з пандемією COVID-19 значно вплинула на медицину та сферу охорони здоров'я, процеси надання освітніх послуг, а також на процеси в сфері інформації та телекомунікацій. Надання освітніх послуг протягом 2019-2020 рр. відбувалось у змішаному форматі, та все ж таки переважно online.

Загалом витрати на освіту займають найменшу частку в структурі витрат домогосподарств за основними статтями споживчих витрат у 2010-2020 рр. Значного впливу на кількість осіб, що навчається у закладах вищої освіти завдає турбулентність та динамічність соціуму, оскільки розвиток цифрових технологій спричинив поштовх для появи нових сучасних віртуальних технологій навчання (чому постприяла також ситуація з пандемією COVID-19).

Польща є сусідньою з Україною державою, співставима з Україною за чисельністю населення та соціально-культурним середовищем, тому проаналізуємо фінансово-економічне забезпечення функціонування системи вищої освіти в Польщі.

Статистичні дані функціонування системи вищої освіти в Польщі. Витрати бюджету на вищу освіту в Польщі за період 2010-2020 рр. зросли у 2,17 рази, з 11792,6 млн. злотих до 25671,9 млн. злотих (табл.8). Частка витрат державного бюджету у ВВП Польщі у 2020 р. становила 1,1%. Як джерело фінансування переважає державний бюджет, видатки на освіту з місцевих бюджетів є значно меншими (табл. 8).

Витрати на заклади вищої освіти усіх форм власності у Польщі у 2020 р. загалом становили 26941221,2 тис. злотих. Витрати на одного студента загалом становили 23164 злотих; витрати на одного студента у ЗВО державної форми власності становили 28622 злотих; витрати на одного студента у ЗВО недержавної форми власності становили 8673 злотих.

Чисельність студентів системи освіти Польщі за рівнями освіти представлена в табл. 9.

Таблиця 8. Витрати державного бюджету на вищу освіту у Польщі за 2010-2020 рр., побудовано авторами за даними джерела [13]

	2010	2015	2018	2019	2020	2020/ 2010
Загальні витрати, млн. злотих	11792,6	15511,8	16133,8	24062,1	25671,9	2,17
– витрати державного бюджету, млн. злотих	11722,4	15477,7	16093,9	24008,0	25613,9	2,18
– витрати місцевого бюджету, млн. злотих	70,2	34,1	39,9	54,1	58,0	0,83
Частка державних витрат у ВВП, %	0,71	0,72	0,76	1,06	1,10	+0,39

Таблиця 9. Чисельність студентів системи освіти Польщі за рівнями освіти, тис. осіб, побудовано авторами за даними джерела [23-26]

	2010	2015	2020	2021	2021/ 2010	2021/ 2020
Дошкільна освіта (pre-primary education), тис. осіб	1059,3	1140,6	1424,5	1472,6	1,39	1,03
Початкова шкільна освіта (primary school education), тис. осіб	2191,7	2480,8	3091,6	3121,6	1,42	1,01
Неповна середня освіта (lower secondary education), тис. осіб	1261,4	1073,6	—	—	—	—
Спеціальне професійне навчання (special job-training), тис. осіб	9,8	10,8	12,6	12,8	1,3	1,02
I ступінь галузева професійно-технічна освіта (stage I sectoral vocational), тис. осіб	224,9	178,8	202,0	207,1	0,92	1,02
II ступінь – галузева професійна освіта (stage II – sectoral vocational education), тис. осіб	—	—	1,7	3,7	—	2,17
Загальна середня освіта (general secondary education), тис. осіб	668,8	501,2	643,7	652,7	0,97	1,01
Середня технічна освіта (technical secondary education)	548,6	506,2	647,1	656,5	1,19	1,01
Загальна мистецька освіта (general art education), тис. осіб	12,8	12,6	14,4	14,7	1,15	1,02
Післясередня освіта (post-secondary education), тис. осіб	298,8	255,1	204,7	232,7	0,77	1,14
Заклади вищої освіти (higher education institutions), тис. осіб	1841,3	1405,1	1218,0	1218,2	0,66	1,00
Освіта для дорослих (education for adults, тис. осіб)	289,2	179,6	103,3	89,2	0,31	0,86

Розподіл вищих навчальних закладів (ВНЗ) за типами закладів системи вищої освіти і науки, крім тих, що перебувають у веденні церков та інших релігійних об'єднань, розроблено на підставі їх керівних органів.

Заклади вищої освіти Польщі підпорядковуються ряду профільних міністерств, таких, як: міністерство вищої освіти (minister responsible for higher education); міністерство охорони здоров'я (minister responsible for health); міністерство економіки (minister responsible for maritime economy); міністерство культури та захисту національної спадщини (minister responsible for culture and protection of national heritage); міністерство національної безпеки (minister responsible for national defence); міністерство юстиції (minister responsible for internal affairs and the minister responsible for justice). Також частина закладів вищої освіти є у підпорядкуванні культурних та релігійних асоціацій (churches and other religious associations) [26].

У 2020 р. переважна частка ЗВО (89,61%) знаходиться у підпорядкуванні міністерства вищої освіти (minister responsible for higher education).

У 2020 р. найбільш популярними галузями знань, що обирали студенти в Польщі є: бізнес та адміністрування – 18,1% від загальної кількості студентів; медицина та охорона здоров'я – 11,3%; соціальні та поведінкові науки – 10,3%; інженерія – 8,7%; освіта – 6,3%; філологія – 5,2% [25].

Таблиця 10. Кількість студентів у ЗВО Польщі за 2005-2020 рр.,
побудовано авторами за даними джерела [23-26]

	2010	2015	2018	2019	2020	2020/ 2010
Загалом кількість студентів, тис.	1841,3	1405,1	1230,3	1204,0	1218,0	0,66
Кількість студентів державних ЗВО, тис.	1261,2	1075,2	901,8	862,34	851,35	0,67
Частка студентів державних ЗВО, %	68,49	76,52	73,29	71,62	69,89	1,02
Кількість студентів недержавних ЗВО, тис.	580,1	329,9	328,5	341,66	366,70	0,63
Частка студентів недержавних ЗВО, %	31,51	23,48	26,71	28,38	30,11	0,96

Відповідно до офіційної статистики POL-on register [13] у 2020/21 н.р. чисельність іноземних здобувачів освіти у Польщі становила 84689 особи, з них близько 49,83% (42201 особи) в державних ЗВО; близько 50,17% (42488 особи) в недержавних ЗВО. Найбільше іноземні студенти представлені такими країнами, як: Україна (50,1%), Індія (4,6%), Іспанія (2,7%), Туреччина (2,5%), Чехія (2,1%).

Загальна чисельність працівників у ЗВО Польщі у 2020/2021 академічному році становила 161124 особи, з них професорсько-викладацький штат – 54,79%; працівники, що не входять до викладацького штату – 45,21% (табл. 11).

Таблиця 11. Кількість штатних науково-педагогічних та непедагогічних працівників ЗВО Польщі за 2019-2020 рр., побудовано авторами за даними джерела [13, 23-26]

	2019/20	2020/21	2020/ 2019	2021/ 2020
Науково-педагогічні та непедагогічні працівники, осіб	160433	161124	1,003	1,004
Науково-педагогічні працівники, осіб	88675	88284	0,995	0,996
Непедагогічні працівники, осіб	71758	72840	1,014	1,015

Професорсько-викладацький штат, станом на 2020/21 н.р. вцілому по ЗВО Польщі характеризується такою структурою: professors – 29,43%; assistant professors – 43,97%; assistant lectures – 14,23% [13].

За 2020 р. чистий фінансовий результат державних ЗВО скоротився і становив 54% від рівня 2019 р. У недержавних ЗВО, навпаки, чистий фінансовий результат за 2020 р. збільшився на 2%, порівняно з 2019 р. (табл. 12, 13).

Таблиця 12. Основні фінансові показники діяльності ЗВО Польщі за 2018-2020 рр., побудовано авторами за даними джерела [23-26]

	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Загальні доходи, тис. злотих	24591938,2	28170918,1	27386628,6	1,15	0,97
Загальні витрати, тис. злотих	23885775,6	26241826,9	26107003,9	1,10	0,99
Валовий фінансовий результат, тис. злотих	706162,6	1929091,2	1279624,7	2,73	0,66
Податки та збори, тис. злотих	3124,6	4446,6	4416,9	1,42	0,99
Чистий фінансовий результат, тис. злотих	703038,0	1924644,6	1275207,8	2,74	0,66

Чистий фінансовий результат ЗВО Польщі у 2020 р. складав 1275,2 млн. злотих, що становить 66,2% від аналогічного показника 2019 р. Внесок державних ЗВО у чистий фінансовий результат становив 949,2 млн. злотих або 74,43% від загальної суми чистог фінансового результату (табл. 13).

Таблиця 13. Чистий фінансовий результат діяльності ЗВО Польщі у 2015-2020 рр., побудовано авторами за даними джерела [23-26]

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Чистий фінансовий результат, млн. злотих						
Всього ЗВО	607,9	562,2	699,9	703,0	1924,6	1275,2
Державні ЗВО	655,2	549,3	653,1	630,3	1763,0	949,2
Недержавні ЗВО	-47,3	12,9	46,8	72,7	161,6	326,0
Індекс зміни показника, порівняно з попереднім періодом						
Всього ЗВО	–	0,925	1,245	1,004	2,730	0,662

Фінансові індикатори функціонування ЗВО є показниками ефективності та визначаються багатьма чинниками, такими як: попит та пропозиція на ринку освітніх послуг; розгалуженість мережі ЗВО та охоплення цільової аудиторії; вартість навчання; купівельна спроможність цільової аудиторії. Важливе значення відіграє фінансування ЗВО, раціональний баланс індивідуального та суспільного фінансування [21, 22].

Висновки. За результати дослідження виявлено наступні треди у сфері освіти в Україні:

- скорочення чисельності осіб, що навчаються у ЗВО;
- збільшення співвідношення кількості осіб прийнятих на навчання до кількості випущених, що є позитивним явищем на фоні загального скорочення чисельності осіб, що навчаються у сегменті вищої освіти;
- скорочення середньооблікової кількості штатних працівників у сфері освіти;
- перевищення рівня прийому на рівнем звільнення працівників у сфері освіти;
- збільшення обсягу реалізованої продукції, з якого 43,5% припадає на великі підприємства у сфері освіти;
- активізація діяльності фізичних осіб-підприємців, частка яких станом на 2021 р. складала 84,9%;
- збільшення обсягу збитку у сфері освіти, який складав у 2021 р. 414,7 млн. грн.;
- перевищення прибутку над збитком, що в цілому дозволило отримати позитивний фінансовий результат, який у 2021 р. становив 126,7 млн. грн. та забезпечити рентабельність операційної діяльності на рівні 4,1%;
- збільшення видатків бюджету у сфері освіти, які у 2021 р. становили 312917,9 млн. грн.
- інформаційна асиметрія – вибір абітурієнтом ЗВО та спеціальності на основі обмеженої інформації щодо якості освітньої послуги (неможливість завчасно оцінити якість освітньої послуги);
- фінансування, орієнтоване лише на попит може стати причиною згортання важливих для суспільства освітніх програм, які є фінансово непривабливими.

За джерелами фінансування ситуація є різною, залежно від країни. Так, наприклад, в Україні у 2021 р. фінансування з державного та місцевого бюджету становило співвідношення 20/80. Тобто частка фінансування освіти в Україні з державного бюджету становила 20%. Водночас частка фінансування освіти в Польщі з державного бюджету становила менше 0,5%. Майже всі фінансування освіти в Польщі спрямовується через місцеві бюджети.

Загальними тенденціями, що характеризують ситуацію на ринку освітніх послуг Польщі є:

- збільшення загальних витрат державного бюджету Польщі на вищу освіту, які у 2020 р. становили 25671,9 млн. злотих і є більшими за аналогічний показник 2010 р. у 2,17 рази.
- частка державних витрат у GDP Польщі на вищу освіту у 2020 р. становила 1,10%;

— збільшення чисельності осіб, що навчаються за всіма рівнями освіти, починаючи від дошкільної та початкової шкільної освіти та закінчуючи закладами вищої освіти та освітою для дорослих. Чисельність осіб, що навчалися у ЗВО Польщі у 2021 р. становила 1218,2 тис. осіб.;

— невелике скорочення у 2021 р. частки студентів, що навчаються у державних ЗВО (69,89%) та відповідне збільшення частки студентів недержавних ЗВО (30,11%);

— збільшення числа іноземних студентів, загальна чисельність яких у 2021 р. становила 84689 особи, з яких 50,17 % навчались у недержавних ЗВО;

— активізація діяльності недержавних ЗВО щодо надання освітніх послуг іноземним студентам — 50,17 % іноземних студентів навчались у недержавних ЗВО;

— стабільне збільшення числа студентів з України, частка яких у загальній кількості іноземних студентів у 2021 р. становила 50,1%;

— поліпшення кадрового забезпечення освіти Польщі — збільшення загальної кількості штатних науково-педагогічних та непедагогічних працівників ЗВО, кількість яких становила 161,124 тис. осіб. у 2011 р.

Деяке скорочення у 2020 р. як загальних доходів, так і загальних витрат ЗВО Польщі;

Перевищення загальних доходів над загальними витратами ЗВО Польщі втім дозволило забезпечити отримання чистого фінансового результату у сумі 1275,2078 млн. злотих;

— Внесок державних ЗВО у чистий фінансовий результат становив 949,2 млн. злотих або 74,43% від загальної суми чистого фінансового результату;

У багатьох країнах приватні ЗВО, якщо й не одержують прямої фінансової підтримки через субсидії, мають непрямі канали державного фінансування, такі як державні студентські позики та податкові пільги.

Вцілому система фінансування вищої освіти, орієнтована на попит та пропозицію, мотивує до поєднання державних і приватних інвестицій, що стимулює конкуренцію, інновації та ефективність.

Стратегічними пріоритетами Європейського освітнього простору є: забезпечення інклюзивності та ефективності освіти; підвищення рівня якості освіти та навчання; забезпечення можливостей для навчання та мобільності протягом усього життя; підвищення компетенцій та мотивації в освіті та професійній сфері; посилення ролі та розвиток вищої освіти; розвиток екологічних «зелених» та цифрових трансформацій за допомогою освіти та навчання, а також в освіті та навчанні.

1. Білецька О. А. Особливості фінансування наукових досліджень у країнах Європейського Союзу // БІЗНЕСІНФОРМ. 2021. № 7. С. 37-43.

2. Bologna process. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://Bologna process>

3. Digital Overview 2021. Access on the internet: (<https://datareportal.com/reports>)

4. Education in Ukraine Olesya Friedman and Stefan Trines, Research Editor, WENR June 25, 2019. Access on the internet: <https://wenr.wes.org/2019/06/education-in-ukraine>

5. Education in Poland Alexandra Bitel, IRCC Proofer, Kevin Kochel, Knowledge Analyst, Natia Kuprava, Credential Analyst, WES, Chris Mackie, Editor, WENR. October 20, 2021. Access on the internet: <https://wenr.wes.org/2021/10/education-in-poland>

6. Education and training statistics at regional level. Eurostat Statistics. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/>
7. Курс валют. Інформація міністерства фінансів України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://minfin.com.ua/>
8. Kotli ska Janina, Nucinska Joanna, Bednar Jacek. Education. Financing: Explaining the Expenditure Concentration Gap between the State and Local Governments in Poland 2008-2019. May 2021. EUROPEAN RESEARCH STUDIES JOURNAL XXIV(Issue 2):564-578.
9. Kowalska I. Sources of financing knowledge-based economy: the case of formal, non-formal and informal education in Poland. March 2016. Oeconomia Copernicana 7(1):75. DOI: 10.12775/OeC.2016.006
10. Leshanych Lesia, Miahkykh Iryna, Shkoda Mariana. Models of financing of higher education institutions in foreign countries. February 2019. Baltic Journal of Economic Studies 4(5):145. DOI: 10.30525/2256-0742/2018-4-5-145-150
11. Lung Maria, Moldovan Ioan, Lung Alexandra Nistor. Financing Higher Education in Europe: Issues and Challenges. Procedia - Social and Behavioral Sciences Volume: 51. December 2012. DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.08.266
12. Malyshko V., Jaremenko L., Petryk B. Financial policy of the higher education industry: foreign experience for Ukraine. January 2022. DOI: 10.32782/2520-2200/2022-1-9
13. POL-on register. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/>
14. Praneviciene B., P rait Aurelija, Vasiliauskien Violeta, Simanaviciene Zaneta. Comparative analysis of financing models of higher education. SOCIETY INTEGRATION EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference 4:330 May 2017. DOI: 10.17770/sie2017vol4.2315
15. Shust O., Hrynychuk Y., Rybak N. Models of higher education institutions work financing. December 2021 Ekonomika ta upravlinn APK 2(2 (169)):119-129. DOI: 10.33245/2310-9262-2021-169-2-119-129
16. Статистичний щорічник України за 2015 р. – Державна служба статистики України. Головне управління статистики в м. Києві. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://kyiv.ukrstat.gov.ua>
17. Статистичний щорічник України за 2017 р. – Державна служба статистики України. Головне управління статистики в м. Києві. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://kyiv.ukrstat.gov.ua>
18. Статистичний щорічник України за 2019 р. – Державна служба статистики України. Головне управління статистики в м. Києві. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://kyiv.ukrstat.gov.ua>
19. Статистичний щорічник України за 2020 р. – Державна служба статистики України. Головне управління статистики в м. Києві. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://kyiv.ukrstat.gov.ua>
20. Статистичний щорічник України за 2021 р. – Державна служба статистики України. Головне управління статистики в м. Києві. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://kyiv.ukrstat.gov.ua>
21. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
22. SWOT аналіз системи вищої освіти в Україні. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/SWOT.tsensariyi-23.02.22.pdf>
23. Szkolnictwo wy sze i jego finanse w 2018 r. Higher education and its finances in 2019 G ywny Urz d Statystyczny Statistics Poland Urz d Statystyczny w Gda sku Statistical Office in Gda sk Warszawa, Gda sk 2019. – 320 p. Access on the internet: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/>
24. Szkolnictwo wy sze i jego finanse w 2019 r. Higher education and its finances in 2019 G ywny Urz d Statystyczny Statistics Poland Urz d Statystyczny w Gda sku Statistical Office in Gda sk Warszawa, Gda sk 2020. – 279 p. Access on the internet: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/>
25. Szkolnictwo wy sze i jego finanse w 2020 r. Higher education and its finances in 2020 G ywny Urz d Statystyczny Statistics Poland Urz d Statystyczny w Gda sku Statistical Office in Gda sk Warszawa, Gda sk 2021. – 215 P. Access on the internet: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/>
26. Szkolnictwo wy sze i jego finanse w 2021 r. Higher education and its finances in 2020 G ywny Urz d Statystyczny Statistics Poland Urz d Statystyczny w Gda sku Statistical Office in Gda sk Warszawa, Gda sk 2022. 63 P. Access on the internet: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/>

27. Тарасенко І. О., Тарасенко О. С. Конвергенція з європейською освітньою системою в контексті забезпечення конкурентоспроможності українських університетів в повоєнному періоді // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». 2022. №8. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-8>

28. Trippner Pawe , Jy wicki R.. The essence, methods and results of assessing profitability of a non-public university. March 2022. DOI: 10.18778/2391-6478.1.33.04

29. Юришнена Л. В. Чинники забезпечення фінансової стійкості університетів в умовах пандемії та військової агресії рф. «Освітня аналітика», 2022 №. 2 (18). С. 23-35. https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/EAU_2_18_2022.pdf

1. Biletska O. A. Osoblyvosti finansuvannia naukovykh doslidzhen u krainakh Yevropeiskoho Soiuzu // BIZNESINFORM. 2021. № 7. С. 37-43.

2. Bologna process. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://Bologna process>

3. Digital Overview 2021. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: (<https://datareportal.com/reports>)

4. Education in Ukraine Olesya Friedman and Stefan Trines, Research Editor, WENR. 2019. June 25. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:<https://wenr.wes.org/2019/06/education-in-ukraine>

5. Education in Poland Alexandra Bitel, IRCC Proofer, Kevin Kochel, Knowledge Analyst, Natia Kuprava, Credential Analyst, WES, Chris Mackie, Editor, WENR. 2021. October 20. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:<https://wenr.wes.org/2021/10/education-in-poland>

6. Education and training statistics at regional level. Eurostat Statistics. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:<https://ec.europa.eu/>

7. Elektronnyi resurs. Kurs valiut. Informatsiia m inisterstva finansiv Ukrainy. Rezhym dostupu: <https://minfin.com.ua/>

8. Kotli ska Janina, Nucinska Joanna, Bednar Jacek. Education. Financing: Explaining the Expenditure Concentration Gap between the State and Local Governments in Poland 2008-2019. May 2021. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: EUROPEAN RESEARCH STUDIES JOURNAL XXIV(Issue 2):564-578. DOI: 10.35808/ersj/2143

9. Kowalska I. Sources of financing knowledge-based economy: the case of formal, non-formal and informal education in Poland. March 2016. Oeconomia Copernicana 7(1):75. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:DOI: 10.12775/OeC.2016.006

10. Leshanych Lesia, Miahkykh Iryna, Shkoda Mariana. Models of financing of higher education institutions in foreign countries. February 2019. Baltic Journal of Economic Studies 4(5):145. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:DOI: 10.30525/2256-0742/2018-4-5-145-150

11. Lung Maria, Moldovan Ioan, Lung Alexandra Nistor. Financing Higher Education in Europe: Issues and Challenges. Procedia - Social and Behavioral Sciences Volume: 51. December 2012. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.08.266

12. Malyshko V., Jaremenko L., Petryk B. Financial policy of the higher education industry: foreign experience for Ukraine. January 2022. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:DOI: 10.32782/2520-2200/2022-1-9

13. POL-on register Access on the internet: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/>

14. Praneviciene B., P rait Aurelija, Vasiliauskien Violeta, Simanaviciene Zaneta. Comparative analysis of financing models of higher education. SOCIETY INTEGRATION EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference 4:330 May 2017. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: DOI: 10.17770/sie2017vol4.2315

15. Shust O., Hrynychuk Y., Rybak N. Models of higher education institutions work financing. December 2021 Ekonomika ta upravlinn APK 2(2 (169)):119-129. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:DOI: 10.33245/2310-9262-2021-169-2-119-129

16. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2015 r. – Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Holovne upravlinnia statystyky v m. Kyievi. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:<https://kyiv.ukrstat.gov.ua>

17. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2017 r. – Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Holovne upravlinnia statystyky v m. Kyievi. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:<https://kyiv.ukrstat.gov.ua>

18. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2019 r. – Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Holovne upravlinnia statystyky v m. Kyievi. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:<https://kyiv.ukrstat.gov.ua>

19. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2020 r. – Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Holovne upravlinnia statystyky v m. Kyievi. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu:<https://kyiv.ukrstat.gov.ua>

20. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2021 r. – Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Holovne upravlinnia statystyky v m. Kyievi. – Державна служба статистики України. Головне управління статистики в м. Києві. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://kyiv.ukrstat.gov.ua>
21. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021-2031. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
22. SWOT analiz systemy vyshchoi osvity v Ukraini. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/SWOT.stsenariyi-23.02.22.pdf>
23. Szkolnictwo wy sze i jego finanse w 2018 r. Higher education and its finances in 2019 G ywny Urz d Statystyczny Statistics Poland Urz d Statystyczny w Gda sku Statistical Office in Gda sk Warszawa, Gda sk 2019. 320 p. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/>
24. Szkolnictwo wy sze i jego finanse w 2019 r. Higher education and its finances in 2019 G ywny Urz d Statystyczny Statistics Poland Urz d Statystyczny w Gda sku Statistical Office in Gda sk Warszawa, Gda sk 2020. 279 p. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/>
25. Szkolnictwo wy sze i jego finanse w 2020 r. Higher education and its finances in 2020 G ywny Urz d Statystyczny Statistics Poland Urz d Statystyczny w Gda sku Statistical Office in Gda sk Warszawa, Gda sk 2021. 215 p. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/>
26. Szkolnictwo wy sze i jego finanse w 2021 r. Higher education and its finances in 2020 G ywny Urz d Statystyczny Statistics Poland Urz d Statystyczny w Gda sku Statistical Office in Gda sk Warszawa, Gda sk 2022. 63 p. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/>
27. Tarasenko I. O., Tarasenko O. S. Konverhentsiia z yevropeiskoiu osvitnoiu systemoiu v konteksti zabezpechennia konkurentospromozhnosti ukrainskykh universytetiv v povoiennomu periodi // Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Serii: «Ekonomiczni nauky». 2022. №8. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-8>
28. Trippner Pawe, Jy wicki R.. The essence, methods and results of assessing profitability of a non-public university. March 2022. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: DOI: 10.18778/2391-6478.1.33.04
29. Iurchyshena L. V. Chynnyky zabezpechennia finansovoi stiikosti universytetiv v umovakh pandemii ta viiskovoi ahresii rf. «Osvitnia analityka», 2022 №. 2 (18). S. 23-35. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/EAU_2_18_2022.pdf